

ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНО – БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 339.187.62:333.77

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ЛІЗИНГУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

DOI 10.30838/ P.ES.2224.271018.110.277

Васильєва Т. А., д.е.н.,
Тютюник І. В., к.е.н.,
Демчук К. С.

Сумський державний університет, м. Суми

У статті визначено передумови використання лізингових операцій економічними суб'єктами в Україні. На основі проведеного аналізу ролі лізингу в процесах фінансування підприємств, доведено, що на сучасному етапі розвитку економіки України саме лізингові операції забезпечують зростання рівня їх інноваційного, виробничого та фінансового потенціалів, сприяють зміцненню їх фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Проведено аналіз тенденцій розвитку ринку лізингових послуг в Україні та світі, зроблено висновок про те, що незважаючи на суттєве зростання частки лізингових операцій в структурі ВВП України, її значення є достатньо низьким порівняно з рештою країн світу. Визначено, що найбільш активно застосування лізингових операцій відбувається в сільському господарстві та транспортній сфері. До найбільш впливових факторів, що стримують розвиток лізингових операцій в Україні віднесено: економічну нестабільність, низький рівень обізнаності учасників, недосконалість нормативної бази. Доведено, що розвиток ринку лізингових послуг виступає найбільш ефективним джерелом оновлення виробничих потужностей підприємств, доступу до новітніх технологій та технік.

Ключові слова: лізинг; інвестиційний розвиток; фінансування підприємств; кредитування; основні засоби

UDC 339.187.62: 333.77

ROLE AND PLACE OF LEASING IN FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT OF ENTERPRISES

DOI 10.30838/ P.ES.2224.271018.110.277

Vasilieva T., Doctor of Economics,
Tiutiunyk I., PhD in Economics,
Demchuk K.

Sumy State University, Sumy

The article describes the preconditions for the use of leasing operations by economic entities in Ukraine. On the basis of the analysis of the role of leasing in the processes of

© Васильєва Т.А., д.е.н., Тютюник І.В., к.е.н., Демчук К.С., 2018

financing of enterprises, it has been proved that at the current stage of the Ukrainian economy development, leasing operations provide an increase in their level of innovation, production and financial potential, contribute to strengthening their financial stability and competitiveness. The analysis of trends of the market of leasing services in Ukraine and in the world has been conducted. It was concluded that, despite the significant increase in the share of leasing operations in the structure of Ukraine's GDP, its value is rather low compared with the rest of the world. It has been determined that the most active use of leasing operations takes place in agriculture and transport. The most influential factors hindering the development of leasing operations in the country include: economic instability, low level of awareness of participants, imperfect regulatory framework. It is proved that the development of the market of leasing services is the most effective source of updating of production capacities of enterprises, access to the latest technologies and techniques.

Keywords: leasing; investment development; financing of enterprises; lending; fixed assets

Постановка проблеми. В умовах економічної та політичної нестабільності в країні, що супроводжується значними інфляційними процесами, спадом виробництва, мінливістю курсу валют, втратою довіри серед іноземних інвесторів, значної актуальності набуває проблема обмеженості та недостатності власних ресурсів суб'єктів господарювання для забезпечення ефективної виробничої діяльності, фінансування процесів розширеного відтворення, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг. Як свідчать результати аналізу даних Державної служби статистики України за період 2015-2017 років частка підприємств, що одержали збиток в Україні в середньому зросла на 1,5% та знаходиться на рівні 28% [9].

За цих умов, рівень довіри у споживачів кредитних ресурсів до банківського сектору економіки суттєво знижується, що і призводить до необхідності пошуку альтернативних інструментів залучення грошових коштів суб'єктами господарювання, виходячи з принципів мінімізації ризиків та вартості користування ними.

Одним із таких інструментів, на сьогоднішній день, є лізинг. Саме лізингові операції за рахунок значно нижчої їх вартості, порівняно з залученням кредитних ресурсів, гнучкості, забезпечення можливості своєчасного реагування на зміну кон'юнктури ринку, старіння обладнання, виступають досить надійним та ефективним джерелом фінансування інвестицій та розширення виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти

розвитку ринку лізингових послуг в Україні знайшли своє відображення в наукових працях багатьох вітчизняних та закордонних вчених. Так, дослідженням сутності та особливостей реалізації лізингових операцій займалися О. Грищенко [3], О. Ладюк [6], Г. Грідіна [4]. В. Міщенко, О. Лубенський, Н. Славянська [7] у своїх роботах розглядали лізинг як довготривале майнове кредитування. Як вид орендних відносин характеризували лізинг А. Завгородній та Г. Вознюк [5], А. Мороз [2], В. Хойєр [13]. Значна кількість вчених (Я. Онищук [8], В. Різник [12] та ін.) досліджували лізинг як інструмент капіталовкладень.

Зважаючи на наявність різноманітних підходів до розуміння сутності лізингових операцій та особливостей їх реалізації, можна зробити висновок про багатогранність та складність досліджуваного поняття.

Не применшуючи важливість існуючого наукового доробку в напрямку дослідження даних питань, зазначимо, що окремі їх аспекти залишаються малодослідженими. Переважна більшість робіт охоплює період 1990-2013 років, а отже не враховує всі особливості функціонування вітчизняних підприємств на сучасному етапі економічного, соціального та політичного розвитку України.

Крім того, більш поглибленого дослідження потребують інструменти та методи впливу на розвиток лізингових операцій в Україні, що крізь призму їх деталізації дозволить визначити найбільш пріоритетні та ефективні заходи державної підтримки ринку лізингових послуг в Україні та підвищення зацікавленості суб'єктів підприємницької діяльності в них.

Метою роботи є аналіз сучасних тенденцій розвитку лізингових послуг в Україні та обґрунтування ролі лізингу в процесах фінансово-кредитного забезпечення підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах розвитку економічних суб'єктів лізинг як джерело фінансування інвестиційного розвитку набуває дедалі більшої популярності. Так, відповідно до підготовленого компанією White Clarke Group звіту, з кожним роком обсяг даних операцій суттєво зростає і на сьогоднішній день вже перевищує 15000 млрд дол. США в рік [1].

В той же час, суттєво погіршує ситуацію і нестабільність сучасного фінансово-кредитного ринку. Протягом останніх 7 років кількість платоспроможних банків зменшилася майже на 50% (93 у 2017 році у

порівнянні із 182 у 2010), середньозважена ставка за всіма процентними інструментами з 2012 року зросла в двічі (16% у порівнянні з 8,13%), аналогічна нестабільна ситуація спостерігається і за рештою показників функціонування банківського сектору в країні, основні з яких наведені на рисунку 1.

Рис. 1 Динаміка зміни показників функціонування банківського сектору в Україні за період 2010-2017 років

Джерело: [9]

Особливого значення лізингові операції набувають для суб'єктів малого та середнього бізнесу. Досить часто, не маючи достатнього обсягу власних коштів на придбання необхідного обладнання та можливості залучення кредитних ресурсів внаслідок впливу значної різноманітності факторів, серед яких: висока вартість залучення коштів, нестабільність банківського сектору економіки, тощо, саме лізингові операції виступають запорукою розвитку таких підприємств та підтримки рівня їх конкурентоспроможності. За даними Європейської комісії майже 50% підприємств малого та середнього бізнесу використовують лізинг як джерело фінансування своєї діяльності.

Окрім вищезазначеного, використання лізингових операцій має наступні переваги:

1. Лізинг надає можливість використання господарюючими суб'єктами новітньої техніки та технологій. За умови обмеження власних коштів на придбання основних засобів, саме лізингові операції розширюють можливості до зростання виробничого потенціалу лізингоодержувачів.

2. Мінімізація витрат пов'язаних з моральним старінням основних засобів, значно нижчою вартістю лізингових платежів порівняно з сумою виплат за операціями кредитування.

3. Більш висока ступінь захисту інтересів лізингоодержувача, що полягає у можливості випробування об'єкта лізингу та його повернення у випадку невідповідності заявленим характеристикам, можливості повернення об'єкта лізингу при закінченні терміну дії угоди, тощо.

Однак, як свідчать дані таблиці 1, в Україні, на сьогоднішній день, частка ринку лізингових послуг є незначною та не перевищує 0,2% ВВП. Найвище значення мають Швеція (3,83%), Велика Британія (2,82%) та Польща (2,67%). Незважаючи на певні позитивні зрушення в даному напрямку, все ще залишається значна кількість факторів, котрі стримують та суттєво обмежують розвиток лізингових послуг.

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз ринку лізингових послуг в деяких країнах світу

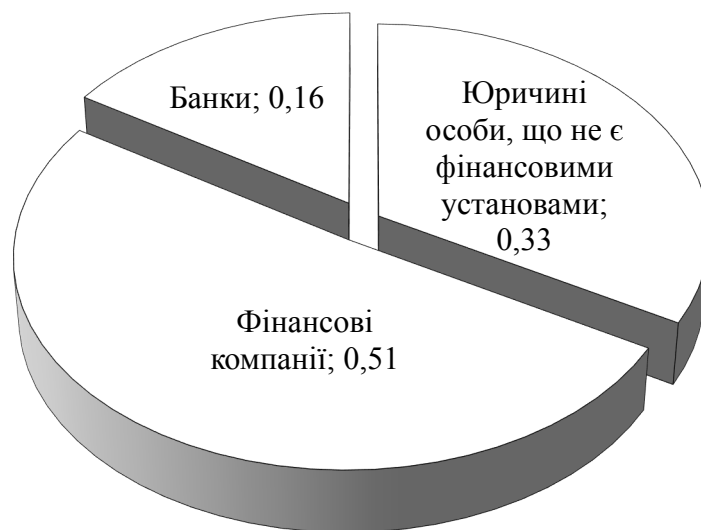
Країна	Річний обсяг операцій, млрд. дол. США		Зміна, %	% ВВП у 2017 році
	2016	2017		
США	374,36	383,87	2,54	2,13
Китай	127,62	206,70	61,96	1,88
Велика Британія	75,03	81,77	8,98	2,82
Німеччина	62,13	64,26	3,42	1,89
Японія	60,20	59,42	-1,30	1,35
Франція	35,01	38,94	11,23	1,62
Австралія	28,21	28,44	0,80	2,15
Канада	28,25	25,86	-8,47	1,62
Італія	21,60	25,28	17,02	1,40
Швеція	17,43	20,09	15,23	3,73
Польща	12,01	14,00	16,61	2,67
Україна	0,13	0,21	66,24	0,19

Джерело: [1]

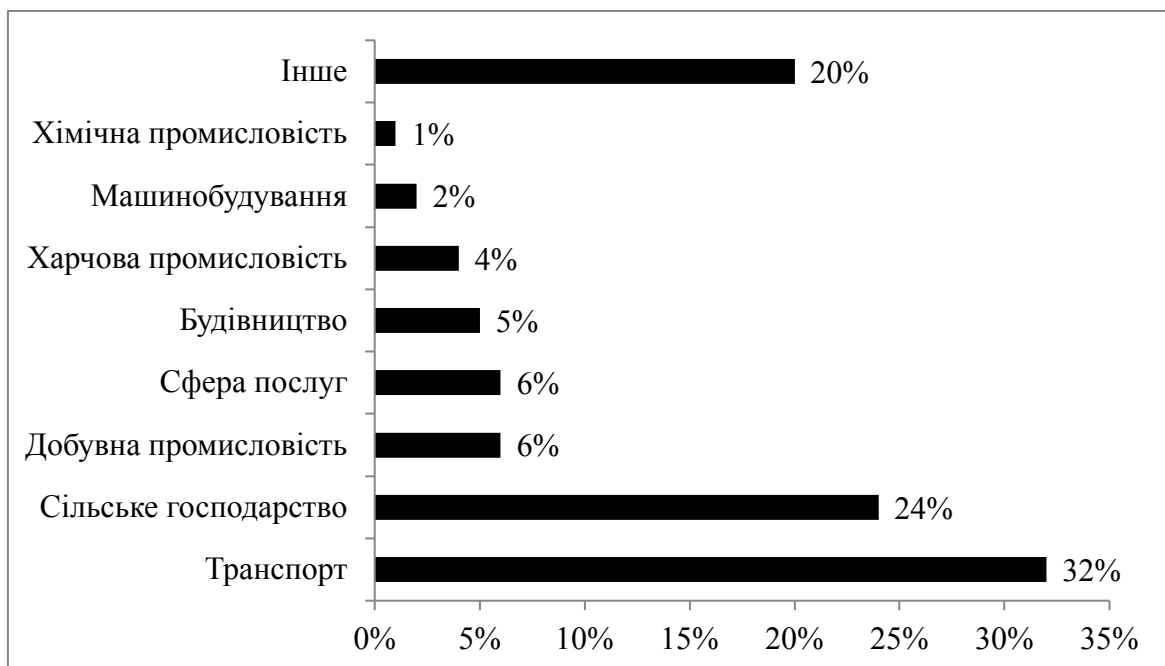
Однак, незважаючи на незначну частку лізингових операцій в структурі ВВП в Україні, необхідно звернути увагу на той факт, що по відношенню до 2016 року її значення зросло майже на 50%. Останніми роками спостерігається зростання кількості як лізингоодержувачів так і

лізингодавців в країні. В структурі останніх найбільшу частку займають фізичні особи, найменшу – банківські установи (рисунок 2).

За підсумками 2017 року в структурі портфелю лізингових послуг з розрізі галузей економіки переважає транспортна галузь (вартість договорів становила 7220,4 млн. грн); сільське господарство (5503,4 млн. грн); сфера послуг (1349,2 млн. грн); будівництво (1049,5 млн. грн)[13]. Питома вага окремих галузей економіки наведена на рисунку 3.

*Рис. 2 Структура лізингодавців в Україні у 2017 році
Джерело: [11]*

*Рис. 3 Структура портфелю лізингових послуг в розрізі галузей економіки України
Джерело: [11]*

Існуюча ситуація на ринку лізингових послуг в Україні обумовлена низкою суб'єктивних та об'єктивних факторів, істотний вплив яких значно стримує динаміку розвитку лізингової галузі, основними з яких є:

1. Затяжна фінансова криза в країні. Погіршення економічної ситуації в країні, фінансова та політична криза 2014-2015 років суттєво вплинула на діяльність суб'єктів господарювання призвівши до банкрутства та погіршення їх фінансової стабільності, зниження обсягу чистого прибутку. За цих умов, переважна більшість підприємств спрямовують свої зусилля на підтримку існуючого рівня розвитку, а не на розширене відтворення та інвестиційну діяльність.

2. Погіршує дану ситуацію і недостатній рівень обізнаності керівництва підприємств щодо переваг лізингу та особливостей його використання. Особливо це стосується підприємств малого та середнього бізнесу діяльність яких була розпочата 2-3 роки тому. Крім того, мінливість економічного та політичного середовища в країні значно знижує рівень довіри економічних суб'єктів до посередницьких структур.

3. Незначна кількість учасників на ринку лізингових послуг, в першу чергу, обумовлена недосконалістю існуючої нормативної бази. На сьогоднішній день, лізингова діяльність в Україні регулюється Цивільним та Господарським кодексами України, Законом України «Про фінансовий лізинг», востаннє зміни до якої вносилися ще у 2003 році. Застарілість та неузгодженість нормативно-правової бази, її невідповідність сучасним тенденціям розвитку економіки не лише знижує активність вітчизняних учасників на даному ринку, але й обмежує можливості щодо входження на нього міжнародних установ.

4. Відсутність на державному рівні програм спрямованих на підтримку учасників ринку лізингових послуг та розширення його частки в країні. В Україні не передбачені будь-які податкові стимули та преференції для учасників операцій лізингу.

5. Недостатність фінансових ресурсів лізингових компаній, що унеможлиблює оновлення власних основних засобів, тим самим знижуючи рівень своєї привабливості для потенційних лізингокористувачів та виходу на міжнародні ринки капіталу.

6. Низький рівень інституційної спроможності асоціації лізингодавців в Україні, що призводить до відсутності захисту прав та

інтересів учасників, будь-якої юридичної, інформаційної та фінансової підтримки.

Таким чином, розробка на рівні держави ефективних заходів спрямованих на усунення зазначених проблем сприятиме, на нашу думку, покращенню ситуації на ринку лізингових послуг в Україні, підвищенню рівня довіри серед учасників та сприйняття лізингу як альтернативного, ефективного та надійного інструменту фінансово-кредитного забезпечення розвитку підприємств.

Висновки. Проведений аналіз сучасних тенденцій функціонування ринку лізингових послуг в Україні свідчить про достатньо низьку активність його учасників порівняно з іншими країнами світу та наявність значної кількості факторів, що стримують його розвиток. Головними драйверами розвитку лізингових відносин в Україні мають слугувати значні переваги лізингу порівняно з іншими інструментами фінансування підприємств. Поглиблюють дані процеси і дефіцит власних фінансових ресурсів переважної більшості суб'єктів господарювання; наявність застарілого обладнання, що призводить до погіршення якості виробленої продукції та наданих послуг, зниження їх конкурентоспроможності; нестабільність функціонування банківського сектору країни та значна вартість кредитних ресурсів.

Враховуючи достатньо вагому роль лізингу в інвестиційно-інноваційному розвитку підприємств, значно актуалізується потреба в застосуванні інноваційних інструментів державного впливу на рівень обізнаності економічних суб'єктів щодо переваг та особливостей застосування лізингу, покращення якості наданих послуг та довіри між учасниками, підвищення рівня професійної підготовки працівників лізингових компаній. Крім того, одним із першочергових заходів має бути реформування нормативно-правової бази, що регулює відносини на ринку лізингових послуг, шляхом приведення її у відповідність до сучасних умов економічного розвитку країни, створення податкових переваг для учасників даних операцій.

Реалізація зазначених заходів сприятиме створенню умов до підвищення рівня інвестиційного, фінансового та виробничого потенціалів суб'єктів господарювання, зростання рівня їх конкурентоспроможності на вітчизняному та іноземному ринках, покращення показників економічного розвитку країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. White Clarke Group Ltd. URL: <https://www.whiteclarkegroup.com/> (Last accessed: 16.11.2018)
2. Банківська енциклопедія / під ред. А.М.Мороза. К.: Ельтон. 1993. 328 с.
3. Грищенко О. Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку // Юридичний журнал. 2006. №3. С. 2–41.
4. Грідіна Г. Фінансовий лізинг: проблеми та перспективи розвитку в Україні // Траєкторія науки: міжнародний електронний науковий журнал. 2017. Вип. 3. №9. С. 3019-3025.
5. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Львів: Вид. Національного університету «Львівська Політехніка». 2005. 714 с.
6. Ладюк О. Розвиток лізингу в Україні: переваги і недоліки // Финансы, учет, банки. 2008. №14. С. 59–65.
7. Міщенко В. І. Основи лізингу: навч. посіб. / В. І. Міщенко, О. Г. Лубенський, Н. Г. Слов'янська. К.: Товариство «Знання», КОО, 1997. 138 с.
8. Онищук Я. В. Розвиток лізингу в Україні // Фінанси України. 2005. №7. С. 106-113.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Режим доступу: 01.12.2018)
10. Підсумки діяльності фінансових компаній та лізингодавців у 2017 році. URL: <https://afi.org.ua/articles/pidsumki-diyalnosti-finansovih-kompaniy-ta-lizingodavciv-u-2017-roci> (Режим доступу: 20.11.2018)
11. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 9 місяців 2017 року. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_3%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf (Режим доступу: 20.11.2018)
12. Різник В. С. Придбання лізингоодержувачем предмета лізингу: законодавство та практика його застосування // Інформаційно-аналітичний журнал: Лізинг в Україні. 2007. №3. С. 14-15
13. Хойер В. Как делать бизнес в Европе : пособие для сотрудников внешнеторговых орг., совмест. предприятий, смешан. фирм, кооперативов / В. Хойер. М. : Прогресс, 1992. 253 с.

REFERENCES:

1. White Clarke Group Ltd. Retrieved from <https://www.whiteclarkegroup.com/> [in English].
2. Moroz, A. M., (1993). *Bankivska entsyklopediia [Banking Encyclopedia]*. Kyiv: Elton. [in Ukrainian].
3. Gryshchenko, O. (2006). *Finansovyi lizynh: istoriia, suchasnist ta perspektyvy rozvytku [Financial leasing: history, modernity and prospects of development]*. *Yurydychnyi zhurnal – Legal journal*, 3. 2-41 [in Ukrainian].

4. Gridina, G. (2017). Finansovyi lizynh: problemy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Financial Leasing: Problems and Prospects of Development in Ukraine]. *Traiektoriia nauky: mizhnarodnyi elektronnyi naukovyi zhurnal - Path of Science: international electronic scientific journal*, 3(9), 3019-3025 [in Ukrainian].
5. Zagorodniy, A.G., & Voznyuk, G.L. (2005). *Finansovo-ekonomichnyi slovnyk [Financial and Economic Dictionary]*. Lviv: Vyd. Natsionalnoho universytetu «Lvivska Politekhnika» [in Ukrainian].
6. Ladyuk, O. (2008). Rozvytok lizynhu v Ukraini: perevahy i nedoliky [Development of leasing in Ukraine: advantages and disadvantages]. *Fynansy, uchet, banky - Finances, accounting, banks*. 14, 59–65 [in Ukrainian].
7. Mishchenko, V.I. (1997). *Osnovy lizynhu [The basis of leasing]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
8. Onyshchuk, Ya. (2005). V. Rozvytok lizynhu v Ukraini [Development of Leasing in Ukraine]. *Finansy Ukrainy - Finance of Ukraine*, 7, 106-113 [in Ukrainian].
9. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
10. Pidsumky diialnosti finansovykh kompanii ta lizynhodavtsiv u 2017 rotsi [Summary of activities of financial companies and lessors in 2017]. (n.d.). afi.org.ua/articles/pidsumki-diyalnosti-finansovih-kompaniy-ta-lizingodavciv-u-2017-roci. Retrieved from <https://afi.org.ua/articles/pidsumki-diyalnosti-finansovih-kompaniy-ta-lizingodavciv-u-2017-roci> [in Ukrainian].
11. Pidsumky diialnosti finansovykh kompanii, lombardiv ta yurydychnykh osib (lizynhodavtsiv) za 9 misiatsiv 2017 roku [Results of activity of financial companies, pawnshops and legal entities (lessors) for 9 months of 2017] (n.d.). www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_3%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf. Retrieved from: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_3%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf [in Ukrainian].
12. Ryznik, V. S. rydbannia lizynhooderzhuvachem predmeta lizynhu: zakonodavstvo ta praktyka yoho zastosuvannia [Acquisition by the lessee of the subject of leasing: legislation and practice of its application]. *Informatsiino-analitychnyi zhurnal: Lizynh v Ukraini - Informational-analytical journal: Leasing in Ukraine*, 3, 14-15 [in Ukrainian].
13. Hoyer, B. (1992). *Kak delat byznes v Evrope : posobye dlia sotrudnykov vneshnetorhovyykh orh., sovmest. predpriyatiy, smeshan. firm, kooperatyvov [How to do business in Europe: a manual for employees of foreign trade organizations, joint venture. enterprises, mixed. firms, cooperatives]*. Moscow: Progress [in Russian].